

זכריה הנביא - בית המקדש ביד אדם

בְּרִיתֵנוּ וְצִדְקָה

המכון להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנד שליט"א

זכריה הנביא - בית המקדש יבנה בידי אדם

- זכריה הנביא מנבא שביהמ"ק השלישי יבנה בידי אדם • ביאור הגמרא בראש השנה וסוכה • גמר בנין בית המקדש מעצמו ע"י ייבוש המזבח • ריזרוץ על דברי המדרש תנחומא שהובא ברתום' • קושיה מן הירושלמי והבבלי שבית המקדש יבנה לפני מלך המשיח • בנין בית שלישי בשני שלבים • הנחיצות להכריע המחלוקת אם ביהמ"ק בידי שמים או בידי אדם • סיכום

היכל ה' שימו לבבכם: (יט) העוד הִזְרַע בְּמִגּוּרָה וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוּן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נִשָּׂא מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֶבְרָדָּה׃.

בנין הבית לקח ארבע שנים, עד ג' אדר בשנה הששית לדריוש המלך. כמבואר בעזרא (פסוק יז) "וְשִׁבְי יְהוֹדִיָּא בְּנִין וּמִצְלָחִין בְּנִבּוּאָת חֲגִי נְבִיָּה וְזִכְרִיָּה בַר עֲדוּא וּבְנוּ וְשִׁכְלָלוּ מִן טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטַּעַם כּוֹרֵשׁ וְדָרְיוֹשׁ וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרַס: (טו) וְשִׁיבְיָא בֵּיתָה דְּנָה עַד יוֹם תְּלַתָּה לִירַח אֲדָר דִּי הִיא שְׁנַת שֵׁת לְמַלְכוּת דְּרִינּוֹשׁ מֶלְכָּא: (טז) וְעַבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּהִנְיָא וְלוֹיָא וְשָׂאֵר בְּנֵי גְלוּתָא חֲנֻכַּת בֵּית אֱלֹהֵא דְּנָה בְּחֻדְוָה׃.

הנה הנבואה הנ"ל של זכריה הנביא, שאמר "וּמִתְחַתֵּינוּ יִצְמַח וּבְנָה אֶת הַיִּכָּל ה'". נאמרה בכ"ד בשבט שנת ארבע לדריוש המלך, כמו שנאמר (זכריה פסוק א פסוק ו) "בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ שְׁבַט בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדָרְיוֹשׁ הָיָה דְבַר ה' אֶל זִכְרְיָה בֶן בְּרַכְיָהוּ בֶן עֲדוּא הַנְּבִיאָא לֵאמֹר׃ וּמִפְסוּק זֶה וְאֵילֶךְ יֵשׁ גִּילּוּי עֵינֵי מֵלֶאךְ שֶׁנִּמְשַׁךְ עַד פֶּרֶק ו' הַנִּיל׃.

וא"כ נבואה זו נאמרה באמצע בנין בית שני, אחרי שתי שנים של תחילת הבנין, ולפני שתי שנים שנגמר הבנין.

וכאן הוא מנבא, שמצאצאי זרובבל יצא מלך שיבנה את בית המקדש. ובוודאי אין הכוונה על בנין זה של בית השני, שהרי זה כבר באמצע הבניה, והוא מנבא לעתיד. אלא על בנין בית השלישי שמלך המשיח עתיד לבנות.

זכריה הנביא מנבא שביהמ"ק השלישי יבנה בידי אדם

זכריה (פסוק ט): "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (י) לְקוֹחַ מֵאֵת הַגּוֹלָה מִחֻלְדֵי וּמֵאֵת טוּבְיָה וּמֵאֵת יְדַעְיָה וּבֵאתְ אֶתְּהָ בַּיּוֹם הַהוּא וּבֵאתְ בֵּית יִאֲשִׁיָּה בֶן צְפַנְיָה אֲשֶׁר בָּאוּ מִבְּבֶל: (יא) וְלִקְחֶתָּ כֶּסֶף וְזָהָב וְעֲשִׂיתָ עֲטֻרוֹת וְשִׂמְתָּ בְּרֹאשׁ הַחֹשֶׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל: (יב) וְאַמְרַתְּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' צְ-בָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה אִישׁ צִמַח שָׁמוּ וּמִתְחַתֵּינוּ יִצְמַח וּבְנָה אֶת הַיִּכָּל ה': (יג) וְהוּא יִבְנֶה אֶת הַיִּכָּל ה' וְהוּא יִשָּׂא הוֹד וְיִשָּׁב וּמָשַׁל עַל כְּסָאוֹ וְהָיָה כֶּהֵן עַל כְּסָאוֹ וְעֲצַת שְׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם: (יד) וְהֶעֱטַרְתָּ תִּהְיֶה לְחֶלֶם וּלְטוּבִיָּה וְלִידַעְיָה וְלַחֲנוּן בֶּן צְפַנְיָה לְזָכְרוֹן בְּהִיכַל ה': (טו) וְרַחֲוִקִים יָבֹאוּ וּבְנוּ בְּהִיכַל ה' וַיְדַעְתֶּם כִּי ה' צְ-בָאוֹת שְׁלַחְנֵי אֲלֵיכֶם וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַעוּן בְּקוֹל ה' אֱ-לֹהֵיכֶם׃.

להבין את הרקע של נבואה זו, נסביר כאן תחילת בנין בית שני.

באור פסוקים אלו, זכריה הנביא הוא אחד מן הנביאים שניבא על בנין בית שני. בנין בית שני נשלב השני שלו, אחרי י"ח שנים של הפסק, כמבואר ברש"י ריש עזרא [התחיל בכ"ד בכסלו, שנה שניה לדריוש המלך. כמבואר בחגי (פסוק ג פסוק ז): "בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵּי עָשָׂר שְׁתַּיִם לְדָרְיוֹשׁ הָיָה דְבַר ה' אֶל חֲגִי הַנְּבִיאָא לֵאמֹר... (יג) שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִיּוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵסַד

והז"ל אומרים בכל מקום כמו הי"א שהביא רש"י **שצמח** הוא מלך המשיח. וכמו במדרש במדבר רבה (וילנא פרשת קמח פ"ג י"א): "הנה איש צמח שמו וגוי [ומתחתיו יצמח ויבנה את היכל ה'] (זכריה ו' י"א), זה משיח. ואומר (יזמיה כג ה) והקמתו לדוד צמח צדיק ומלך מלך והשפיל ועשה משפט וצדקה בארץ".

וכן בפרקי דרבי אליעזר (פרק מט): "בו עתיד הקדוש ברוך הוא לגאל את ישראל בסוף מלכות רביעית, ולומר להם צמח צמחתי לכם, שנאמר (זכריה ו' י"א) הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ויבנה את היכל ה'". ע"כ. וכן נוסח התפילה שלנו "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", בנוי על הפסוק הזה.

ולדברי המדרש שצמח הוא משיח, על אף שלכאורה מדובר בזרובבל, נראה שהמדרש מפרש הפסוק "הנה איש צמח שמו" היינו משיח, "ומתחתיו יצמח" היינו שיצמח מזרובבל.

ומכיון שברור שהבנין הזה שנאמר עליו (זכריה פ"ג ו') **והוא יבנה**, הכוונה על הבית השלישי, שהרי הבית השני כבר עומד באמצע הבנין והוא מנבא לעתיד, א"כ רואים שבנין שלישי הוא בנין בידי אדם, וא"כ מבואר מכאן שמלך המשיח יבנה את בית השלישי בידי אדם ולא שירד מן השמים.

וכן מבואר ביחזקאל (פרק מג פסוק י"א) ורש"י (ט"ז): "וְאֵם נְכַלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ צוֹרֵת הַבַּיִת וְתִכְוֹנָתוֹ וּמוֹצְאָיו וּמוֹבְאָיו וְכָל צוֹרְתוֹ וְאֵת כָּל חֻקְתּוֹ וְכָל צוֹרְתּוֹ וְכָל תּוֹרְתּוֹ הוֹדַע אֹתָם וְכָתַב לְעֵינֵיהֶם וַיִּשְׁמְרוּ אֵת כָּל צוֹרְתוֹ וְאֵת כָּל חֻקְתּוֹ וַעֲשׂוּ אוֹתָם".

ופירש רש"י: "וישמרו - ילמדו ענייני המדות מפיד שידעו לעשותם לעת קץ".

וזה לא כמו שכתב רש"י בסוכה ובראש השנה ע"פ מדרש שהובא בתוסי' שבועות, שבית שלישי ירד מן השמים.

ביאור הגמרא בראש השנה

וסוכה

הגמרא בראש השנה (דף ל עמוד א) ובסוכה מדבר על אפשרות שניתן להקריב קרבן העומר בזמן ממש סמוך לגמר בנין בית המקדש, באופן שלא מספיקים להכין קרבן העומר מן הקצירה בליל ט"ז עד ההקרבה בזמן הרצוי בבוקר של

וכאן הכוונה על צורת בנין שנאמר ביחזקאל, שהוא הרבה יותר משוכלל, ולא על צורת בית שני, שהרי זה כבר באמצע הבניה.

וכמו שפירש המצודות דוד שמדובר על בית שלישי, וז"ל (זכריה פ"ג ו' פסוק י"א): "הנה איש צמח שמו - ר"ל והנה עמך איש גדול וחשוב אשר לבד יקרא בשם צמח כשם המשיח שיקרא כן כמ"ש 'כי הנני מביא את עבדי צמח' (זכריה ג' ו') ויקרא זרובבל כן לפי שמתחתיו יצמח, ר"ל מזרעו יצמח מלך המשיח, ולכן יבנה הוא היכל ה' לסימן שכן יבנהו המשיח הבא מזרעו, כאשר יאמר במקרא שלאחריו וכאומר הואיל וזרובבל יקרא לבד בשם צמח כשם המשיח הבא מזרעו אבל הוא לא ימלוך לכן לא ישימו עטרה בראשו". עכ"ל.

אולם כתבו המפרשים שם, שנבואה זו היתה יכולה להתקיים גם במשך הזמן שבית שני היה קיים, אילו עם ישראל היו חוזרים בתשובה. וכמו שנאמר בסוף הנבואה (זכריה ו' טו) "והיה אם שמוע בקול ה' א-להיכם". ורק בגלל שלא זכו לכך, נחרב הבית, ונבואה זו עתיד להתקיים לעתיד לבוא.

וכמו שכתב המצודות דוד, שנבואה זו יכלה להתקיים אז, וז"ל (זכריה פ"ג ו' פסוק טו): "והיה אם שמוע וגוי - ר"ל ואם תשמעון בקול ה' ללכת בדרכיו, אז יהיה הדבר הזה אליכם, ובימיכם, כי עצם כוונת גאולת בבל היתה למען יהיו במקום המקודש מקום מוכן ביותר לעבוד את ה' ולהתפלל לפניו על גאולה כללית ושלימה גאולת עולם וכן נאמר כי אנכי ידעתי את המחשבות וגוי' (יזמיה כ"ט) ואם היו עושים כן אז היתה באמת גאולה שלימה". עכ"ל.

והנה יש חילוקי דעות מיהו "צמח", זרובבל או משיח. אבל "מתחתיו יצמח" ודאי שהוא משיח.

דהנה רש"י כתב (זכריה פ"ג ו' פסוק י"א): "צמח שמו - הוא זרובבל האמור למעלה הנני מביא את עבדי צמח, ועל שם שצמחה גדולתו מעט מעט, ויש פותרים אותו במלך המשיח, אבל כל הענין הזה מדבר בבית שני:

"ומתחתיו יצמח - מזרע המלוכה". ע"כ פירש"י.

והכוונה ששם "צמח" כתב רש"י שהוא זרובבל, וחלק על המפרשים שזה מלך המשיח, אבל מה שנאמר "מתחתיו יצמח" זה בוודאי מלך המשיח, שיבוא מזרעו.

אולם אילו זכו זה היה מתקיים בבית שני, וכיון שלא זכו נדחה לדורות הבאים.

ז"ל הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י"א הלכה ד): "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו **ובנה מקדש במקומו** וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי".

הגמרא עצמה בסוכה וראש השנה ניתן לפרש באופן אחר, ממה שפירשו רש"י ותוס'.

גמר בנין בית המקדש מעצמו ע"י ייבוש המזבח

ועצם ביאור הסוגיה שם בר"ה וסוכה, יש מקום לפרש שלא כרש"י ותוס' שיבנה בידי שמים, אלא אפשר לפרש בידי אדם.

ע"י במאירי שמפרש שיבנו ע"י בית דין טועים שחיבת הקודש מביאן לידי כך, לבנות ביו"ט או בלילה שלא כדון, אולם פירוש זה דחוק.

ונראה עוד לפרש הגמרא בר"ה וסוכה, שהרי לכאורה יש להקשות, למה צריך בית המקדש בשביל להקריב קרבן העומר, הרי מספיק מזבח, לפי מה דקיי"ל שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא (שמות טו ע"א), אלא כוונת הגמ' על בנין המזבח. וכן איתא בתוס' זבחים (דף פ ע"ב) שכוונת הגמ' "בית המקדש" היינו מזבח, וכ"כ תוס' סוכה (דף מ"א ע"א ד"ה דאשמקד).

ועכשיו נחזה איך בונים המזבח, ע"י בזה במס' זבחים (דף נ"ד ע"א) וברמב"ם (הל' בית המקדש פ"ג הל' טו) שעושים תבנית מלוחות של עץ ושופכים בתוכו אבנים מעורב בכל מיני דברים שהם רכים, וממילא צריך להמתין עד שמתאיבש המזבח ואז מסירים הלוחות-עץ.

זזה כמו שעושים היום ביטון, שמעת ששופכים הביטון עד שנגמר הייבוש, לוקח זמן.

ועכשיו הגמר של המזבח הוא הייבוש, ואז הוא כשר, ולפני הייבוש א"א להשתמש בו, וא"כ גמר הייבוש אינו מעשה בידי אדם, וזה יכול להיות גם ביו"ט וגם בלילה.

זזה כוונת הגמרא "דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה. אי נמי - דאיבני בליליא", היינו שהוא ראוי לשימוש ביו"ט או בליל ט"ז שאז נגמר הייבוש מעצמו.

ט"ז ניסן, אלא צריך לדחות עד אחרי צהריים של ט"ז ניסן. ובעקבות אפשרות זו תיקן רבי יוחנן בן זכאי שגם כשלא נבנה עדיין בית המקדש אסור לאכול מן התבואה החדשה עד ליל י"ז בניסן, על אף שבזמן שאין בית המקדש מותר לאכול כבר בבוקר של ט"ז, אבל כשנבנה בית המקדש ויקריבו עומר אסור לאכול רק אחרי הקרבה, וממילא משום חשש של "מהרה יבנה בית המקדש", גזר שתמיד אסור לאכול עד ליל י"ז.

ועל זה הגמרא שואלת, איך יתכן שנבנה בית המקדש ממש סמוך לקצירת העומר, ועל זה מתרצת הגמרא "לא נצרכא, דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה. אי נמי - דאיבני בליליא".

ופירש רש"י: "לא צריכא דאיבני סמוך לשקיעת החמה דחמיסר אי נמי דאיבני בלילה - רבן יוחנן חושש לשמא יבנה לשקיעת החמה או בליל ששה עשר בחצי הלילה, או סמוך לבקר, שלא יהא שהות לקצירתו והבהובו באבוב של קלאין וטחינתו והרקדתו והקרבתו עד חצות, ואי הו רגילי למיכל חדש מחצות היום בזמן הזה - אתי למיכל נמי ההוא יומא הכי, ועבדי איסורא. ואם תאמר: היכי משכחת לה דאיבני בחמיסר ביום טוב, ודאיבני בליליא, והא קיימא לן במסכת שבועות (טו, ג) דאין בנין בית המקדש לא ביום טוב ולא בלילה? הני מילי בנין בידי אדם, **אבל בנין העתיד לבא - בידי שמים הוא**". עכ"ל.

וכן ברש"י מסכת סוכה (דף מ"א עמוד א ד"ה אי נמי): "דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה, והיא היא. ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקיימא לן בשבועות (טו, ג) דאין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב וביום הקים ולא בחמיסר שהוא יום טוב, דקיימא לן בשבועות (טו, ג) דאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב? הני מילי - בנין הבנוי בידי אדם, **אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידך**". עכ"ל.

וכן בתוס' מסכת שבועות (דף טו עמוד ב ד"ה א"ן): "אין בנין בית המקדש בלילה - וכן אינו דוחה יום טוב. ואם תאמר בראש השנה פרק י"ט ט"ז (דף ל ע"א) גבי הדתנן יום הנף כולו אסור קאמר התם דאיבני בלילה דאיבני בחמיסר? ויש לומר דהיינו בית המקדש דלעתיד **שהוא עשוי מאליו בידי שמים** כדכתיב (שמות טו י"ז) **מקדש ה' כוננו ידך**, וכן מפרש במדרש תנחומא". עכ"ל.

הנה הפסוקים בזכריה הם סתירה לכל דעה זו, ומפורש בהם כשיטת הרמב"ם שבית המקדש השלישי יבנה בידי מלך המשיח, וביחזקאל מבואר עכ"פ שיבנה בידי אדם.

בידי אדם. כמו בתרגום אונקלוס (גלאשית מט ט) "לא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה וספרא מבני בנהי עד עלמא, עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא וליה ישתמעון עממיא: (יב) יסחר ישראל לקרתיה עמא יבנון היכליה".

וכן פירש רש"י (גלאשית מט ט): "ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ז כא) וְאֶנְכִי נִטְעַתִּיךָ שֶׁרֶק: בני אתונו - יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו). עכ"ל רש"י.

וראיתי מי שמביא תירוץ על הסתירה בין המקורות שבית המקדש ירד מן השמים ובין המקורות שעם ישראל יבנה, שעיקר בית המקדש ירד מן השמים, ועם ישראל יעשו הדלתות.

אולם תירוץ זה תמוה ביותר, שהרי בזכריה אמר שיבנה ההיכל, ולא שיבנה רק דלתות ההיכל, וכן ביחזקאל נאמר זה על כל הבנין ולא רק על הדלתות.

קושייה מן הירושלמי והבבלי שבית המקדש יבנה לפני מלך המשיח

על מה שנאמר בזכריה שמלך המשיח יבנה את בית המקדש, יש להקשות מכמה מקורות שבית המקדש יכול להבנות לפני מלך המשיח.

הנה בנין בית המקדש ניתן לעשות גם בממשלה זמנית, לפני ביאת המשיח, כמבואר בירושלמי (מעשר שני פ"ה) הובא בתוס' יו"ט (שם פרק ה משנה ב) וז"ל: "כי בנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד כדאיתא בירושלמי אמתניתין. וכל שכן קודם לתחיית המתים".

ומקודו מן התלמוד ירושלמי (וילנא מסכת מעשר שני פרק ה הלכה ב): "אמר רבי אחא זאת אומרת שבית המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד דכתיב (דניאל ג ז) וְדָם יִגָּב תִּשְׁתָּה חֶמְרִי".

וכן יש להוכיח מן הבבלי, בסדר הברכות שמברכים בשמונה עשרה, שהוא ע"פ סדר הגאולה. וקודם מברכים ברכת ירושלים, ואח"כ ברכת את צמח דוד.

מסכת מגילה (דף י"א עמוד ב): "וכיון שנבנית ירושלים - בא דוד, שנאמר (הושע ג ה) "אַחַר יָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱ-לֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מֶלֶכָם".

ומה שהקשו תוסי' מן הגמרא בשבועות, ששם איתא שא"א לבנות בלילה. שם לא מדברים על המזבח רק על בית המקדש עצמו, שהרי צריך לקדש שם העזרה, וזה נעשה ע"י בנין אבנים ולא ע"י שפיכה כמו המזבח, וזה בודאי א"א לעשות בלילה וכן א"א לעשות ביו"ט. ואם נאמר שכולל גם בנין במזבח שג"כ אסור לבנות בלילה, אבל זה רק לגבי מעשה הבנין, אבל גמר הייבוש יכול להיות גם ביו"ט וגם בלילה.

תירוץ על דברי המדרש תנחומא שהובא בתוס'

כעת צריך לתרץ המדרשים שנאמר בהם לכאורה שבית המקדש ירד מן השמים.

מדרש תנחומא (ורשא פרשת נח סימן יא): "אמר ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, לא כבר נבנית ירושלים וחרבה. אמר להם: ע"י עונותיכם חרבה וגליתם מתוכה, אבל לעתיד לבא אני בונה אותה ואיני הורס אותה לעולם, שנא' (תהלים קנ"ו) 'כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן נִרְאָה בְּכַבֹּדוֹ".

אולם מכאן אין ראיה שלא יבנה בידי אדם ולשון "אני בונה אותה" היינו שיהא סיעתא דשמיא כמו כל דבר שנעשה בידי אדם. וכמו שנאמר "המוציא לחם מן הארץ", שאין הכוונה שהלחם כבר יצא בשלימות מן הארץ, שהרי צריך י"א מלאכות כדי שיהא לחם, אלא הקב"ה נותן סיעתא דשמיא לזה. ועיקר הנקודה כאן לא שלא יבנה בידי אדם, אלא שלא יחרב לעולם.

אולם לכאורה יש פסיקתא רבתי שמשמע לכאורה יותר כרש"י (פסיקא דת, על נהרות צנל) וז"ל: "אין נטה עוד אהלי [ומקים יריעותי] (ירמיה י ב), מהו, וכי אין בית המקדש עתיד ליבנות? אלא אין נוטה עוד אהלי מכם, ואין מקים יריעותי מכם. אלא מקדש ראשון שבנאו בשר ודם נפל ביד שונא, אבל מקדש אחרון שהקדוש ברוך הוא בונה אותו, שנאמר (תהלים קמו ב) 'בֹּנֶה יְרוּשָׁלַם ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנְסֵם, שוב לא יחרב. לכך נאמר (ירמיה טז) אֶהְיֶה לָשֶׁדָד וְגו'.

ויש לתרץ, כדי שלא יסתור פסוקים מפורשים בזכריה, שהכוונה שבמקדש שלישי יהא השגחה מיוחדת והשראת השכינה באופן מיוחד שלא יחרב, אבל בוודאי בני אדם יבנו אותה כמו שנאמר בזכריה.

ויש עוד הרבה מקומות שנאמר בהם שבית שלישי יבנה

ע"י בזה במדרש רבה (גולגולת פרשת מולדות, פ"ר ט"ז) על הפסוק וְאַבְיִמֶלֶךְ הִלְךְ אֵלָיו מִגֶּרָר (גולגולת טו טו), שבימי רבי יהושע בן חנניא שמלכות הרשעה גזרו לבנות בית המקדש ועם ישראל היו מאוד שמחים מזה, ואח"כ הכותים הלשינו למלך והוא רצה להפסיק, אבל מחמת שגזירת מלכות א"א לבטל, יעצו לו שיצוה להם לשנות קצת את הבנין במקום אחד, או להרחיב קצת או להקטין קצת, ואז הם חוזרים מעצמם. והיהודים לא רצו לבטל הרעיון, ובא רבי יהושע בן חנניא עם המשל הידוע של הקורא עם החרטום הארוך בלוע הארי, ואז נתבטל הענין*.

ומשמעות כל הסיפור הזה שהיו רוצים לבנות כדוגמת בית שני, ולא היה שם נבואה שתפרש את בנין יחזקאל, וכן משמעות הדברים שגם לא היה הכרעת חכמים איך לפרש את יחזקאל, רק היה העתק של הבית השני, והרי בית השלישי הוא מציאות אחרת והרבה יותר גדול.

ועוד, הרי בלתי אפשרי לבנות בנין יחזקאל בלי אורים ותומים ונביא, שהרי בבנין יחזקאל יש בתים נוספים בעזרת נשים ששם אוכלים הכהנים קדשי קדשים כמו שנאמר (יחזקאל מג ט) "כִּי אֵרָךְ הַלְשָׁכוֹת אֲשֶׁר לְחֶצֶר הַחֲצוֹנָה חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהֵנָּה עַל פְּנֵי הַהִיכָל מֵאָה אַמָּה: (יג) וַיֹּאמֶר אֵלַי לְשָׁכוֹת הַצִּפּוֹן לְשָׁכוֹת הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל פְּנֵי הַגְּזֵרָה הֵנָּה לְשָׁכוֹת הַקֶּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ שָׁם הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר קְרוּבִים לַה' קִדְּשֵׁי הַקֶּדֶשׁ שָׁם יִנְיָחוּ קִדְּשֵׁי הַקֶּדֶשׁ וְהִמְנִיחָה וְהַחֲטָאת וְהֶאֱשֶׁם כִּי הַמָּקוֹם קִדְּשׁ".

וכל זה לא היה בבית שני. וא"כ כדי לקדש את זה צריך נביא ומלך ואורים ותומים, וכמבואר במס' שבועות (דף ז"ט ע"ב) "אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים", וההלכה כרב הונא (שם דף טו ע"ב) שצריך הכל, וזה לא היה בתקופת רבי יהושע בן חנניא. ובפרט שרבי יהושע ס"ל (שם דף טו ע"ב) שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ולפי דבריו מפורש שם כדעת רב הונא שצריך כל דברים הללו. וא"כ ע"כ שרצו לבנות רק כדוגמת בית השני.

"ירושלים" כולל גם בית המקדש, כמבואר בנוסח ברכת הבינו שהיא קיצור של הברכות. כדאמרין במסכת ברכות (דף כט עמוד ב): "הבינו ה' א-להינו לְדַעַת דְרָכֶיךָ, וּמוֹל אֶת לְבַבְנוּ לְיִרְאַתְךָ, וְתִסְלַח לָנוּ לְהִיּוֹת גְּאוּלִּים, וְרַחֲמֵנוּ מִמְּכַאוּבֵינוּ, וְדַשְׁנֵנוּ בְּנְאוֹת אֲרָצְךָ, וּנְפּוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע תְּקֵבֶץ, וְהַתּוֹעִים עַל דַּעְתְּךָ יִשְׁפֹּטוּ, וְעַל הַרְשָׁעִים תִּגְיֹף יְדָךְ, וְיִשְׁמְחוּ צְדִיקִים בְּבִנּוֹ עִירְךָ וּבִתְקוֹ הַיִּכְלָךְ, וּבְצִמְיַחַת קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדְךָ וּבְעִרְכֶּךָ נֵר לְבֹן יְשִׁי מְשִׁיחְךָ, טָרֶם נִקְרָא אֶתְּהָ תַעֲנֶה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה".

ועוד ראייה שבית המקדש יבנה לפני ביאת המשיח, מן ילקוט שמעוני (ישעיהו רמז מטט): "שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם". ע"כ. וא"כ מבואר שבשעת שמלך המשיח בא כבר נבנה בית המקדש.

וא"כ קשה מן הנביא זכריה שנאמר שם שמשח יבנה את בית המקדש.

ואפשר לתרץ, שניתן לבנות בית המקדש בשני שלבים, היינו בשלב ראשון כדוגמת בית שני, ואח"כ בשלב שני כשיזכו, יבנו כדוגמת בית שלישי הנאמר ביחזקאל. ובוה מתורץ, שהנביא בזכריה שכתב שמשח יבנה את הבית השלישי, זה בנין יחזקאל שהוא שלב שני של בית שלישי, ובוה צריך משיח. אבל לפני זה ניתן לבנות בשלב ראשון כבנין בית שני, וזה דברי הגמרא בבלי ובירושלמי שבית המקדש יבנה לפני מלך המשיח.

יש ראייה לזה שניתן לבנות בית השלישי בשני שלבים.

בנין בית שלישי בשני שלבים

הנה יש לנו מקור בחז"ל על אפשרות כזו של בנין בית בצורה של בית שני, אחרי חורבן בית שני,

* וז"ל המדרש: בימי רבי יהושע בן חנניא גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש, הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזיון מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם. אזלין אליו כותאי ואמרין: ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא יתנון. מנדה, זו מדת הארץ. בלו, זו פרובגירון. והלך, אנגרוטינה. ואמר להון מה נעביד וגזרית, אמרין ליה שלח ואמר להון או

ישנון תיה מאתריה, או יוספון עליה חמש אמין, או יבצרון מניה חמש אמין, מן גרמיהון אינון חזריו בהון. והון קהללא מצתינן בהדא בקעתא דבית רמון, פיין דאתון כתיבא שרון בכיין. בעיין לממרד על מלכותא, אמרין יעול חד בר נש חכימא וישדך צבורא, אמרין יעול רבי יהושע בן חנניא דהוא אסכולוסטקיא דאורייתא. עאל ודרש ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו, אמר כל דאתי מפיק ליה אגא יחיה ליה אגריה,

ישנון תיה מאתריה, או יוספון עליה חמש אמין, או יבצרון מניה חמש אמין, מן גרמיהון אינון חזריו בהון. והון קהללא מצתינן בהדא בקעתא דבית רמון, פיין דאתון כתיבא שרון בכיין. בעיין לממרד על מלכותא, אמרין יעול חד בר נש חכימא וישדך צבורא, אמרין יעול רבי יהושע בן חנניא דהוא אסכולוסטקיא דאורייתא. עאל ודרש ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו, אמר כל דאתי מפיק ליה אגא יחיה ליה אגריה,

הנחיצות להכריע המחלוקת אם ביהמ"ק בידי שמים או בידי אדם

רוב היהודים היודעים ללמוד קצת, יודעים, שדברי רש"י בסוכה ובראש השנה שבית המקדש ירד מן השמים, הוא לא דבר מוסכם, אולם בכל זאת רבים מאוד אומרים שהלכה כרש"י, וזה קשה מאוד, אך אפשר בלי ראיות חזקות להכריע כרש"י.

וכאן אנו מביאים ראייה חזקה מדברי זכריה ויחזקאל, דלא כרש"י בסוכה, אלא כהרמב"ם. וכן דעת רש"י עצמו בפרשת ויחי וביחזקאל, שבית המקדש יבנה בידי אדם. והרי יש ראיות מנביאים מפורשים.

ויש השפעה שלילית ביותר על כל מהלך הגאולה, מהגישה לפסוק כרש"י בסוכה. שחושבים שהכל יסתדר לבד ואין לנו חלק בעשיה בענין זה, וזה כולל לחלק מן הציבור גם על עשית מלחמות ומצוות תכלת וכו' וכו', שהכל יסתדר לבד. ויש שגם לוחמים נגד כל מי שאומר שצריך לעשות פעולות טבעיות לקירוב הגאולה, ואחד מן הבסיסים של גישה זו הוא לפסוק כרש"י הזה.

ויש מקור, שדבר שהוא ספק לא משתדלים לעשות, כגון בהגמון שרוצה לאנוס בתולה שנשאת, שאם הוא ספק אם יש חתונה אינו בא, ע"י כתובות (דף ג עמוד ב) "מספיקא לא עקר נפשיה". ואף שהכלל הזה נאמר בענין אחר, על רשע שחמת ספק לא הולך לעשות עבירה, אבל נלמד מזה שטבע אדם שאם יש רק ספק אם הוא יכול לעשות פעולה מסוימת, קשה לו לעשות זה כי צריך שיהא אצלו ודאי. ובה מכיון שחושבים שיש כאן ספק על בנין בית המקדש אולי ירד מן השמים, וממשיכים זה על כל נושא השתדלות הגאולה, ממילא לא עושים כלום, ושב ואל תעשה עדיף.

אבל כל טענה זו טעות ביסודו, אף אם היה רק ספק, וכ"ש שיש ראיות ברורות לצד אחד שבית המקדש יבנה בידי אדם, וממילא אף אם כעת אין אפשרות לקיים ממש, מ"מ צריך לעשות השתדלות להכנה.

ואנו מעריכים מאוד את מכון המקדש על הפעילות בנושא זה ועל בירור ההלכה. וכן את כולל "בית הבחירה" בכרמי צור, שמוציא לאור בירורי הלכה על ענין קרבנות ובית המקדש, בספרי "מעלין בקודש" שיוצא כל חצי שנה. וכן עוד הרבה שמתעסקים בזה.

ואף שכעת עדיין לא ברור לגמרי איפה בדיוק מקום המקדש, אף שיודעים שזה תחת כיפת הסלע, אבל למיקום יותר מדויק צריך עוד בירורים ע"י מומחים בדבר

ועכשיו לכאורה קשה, אך חשבו לבנות, הרי צריך לבנות כמו ביחזקאל. אלא ודאי שאין זה מעכב, אלא יש מצוה לבנות הבית כמו שיודעים דהיינו כמו בית שני, ואם יזכו ויהא נביאים וחכמים לפרש את בנין יחזקאל ויהא אורים ותומים ומלך, אז יבנו זה עוד הפעם.

וביאור הענין שיבנו שני פעמים, הוא כמו במהלך בבית שני, אילו היו חוזרים בתשובה אח"כ, דהיינו בתחילת בית שני היה העם לא מתוקן בכלל, שהרי היו שם הרבה נשואי תערובת ומחללי שבת, ואפילו הבנים של הכהן הגדול יהושע בן יהוצדק היו נשואים גויות כמבואר בזכריה (ג ג, ע"ג רש"י ורד"ק. וע"י טורף י י), ובכל זאת היה צריך לבנות הבית, כי זה גופא עוזר לעם ישראל לחזור בתשובה, ע"י שרואים עבודת הקרבנות וגדלות הבית וכל הכבוד שמים שנוגע לזה, רק משום שהעם עדיין אינו ראוי, אז הבנין לא בשלימות ואין השראת השכינה בצורה גבוהה, וכשיזכו אז יבנו בצורה שלימה.

הנה לפי"ז גם על הבנין בית השלישי אפשר לומר מה שנאמר בפרקי אבות (פסק 3 משנה טו) לא עליך המלאכה לגמור ואי אתה בן חורין להבטל ממנה. וממילא יבנו בשני שלבים, מקודם כצורת בית שני, וכשיזכו, יעשו עוד בנין כצורת בנין יחזקאל.

ועכ"פ מכל זה מבואר שבין בית השלישי בשלב ראשון כדוגמת בית שני ובין בשלב שני כדוגמת בנין יחזקאל, כולם יבנו בידי אדם ולא שיפלו מן השמים, שהרי הנביא זכריה שמדבר על בנין יחזקאל אומר מפורש שני פעמים שכן אדם יבנה, **"הֲנִירָ אִישׁ צֶמַח שְׁמוֹ וּמִרְחֻתָּיו יִצְמַרְוּ וּבְנֵה אֶת הַיִּכְלָ ה' וְהוּא יִבְנֶה אֶת הַיִּכְלָ ה' וּבָאֵת בַּפְּשׁוּת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק נֹאמַר גַּם שַׁעַם יִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּתֵּף בְּבִנְיָן הַזֶּה כְּמוֹ שֵׁנֶאמַר שֵׁם (טו) וְרָחֻקִים יָבֹאוּ וּבְנֵוּ בְּהִיכַל ה'".**

וכן שלב ראשון של בית שלישי שהוא כדוגמת בית שני, בוודאי יבנו ע"י בני אדם, שהרי במעשה של רבי יהושע בן חנניא שחשבו לבנות בית המקדש כדוגמת בית שני, חשבו לבנות ע"י בני אדם.

וכל זה היה אמור להתקיים במשך זמן בית שני, שני שלבים, אחד בנין זרובבל, ושני בנין יחזקאל ע"י מלך המשיח, רק בעוונות נחרב הבית ונדחה לעתיד.

ובכל זאת היו שני בתי מקדש בתקופת בית שני, אחד בנין זרובבל ואחד בנין הורדוס כמבואר בב"ב (דף ג ע"ג) בעקבות סדקים שמצאו בבית המקדש, וזה נחשב הכל כבית שני, ובשעה שהורדוס סתר את הבנין, זה לא נחשב כחורבן, מכיון שזה היה סתירה על מנת לבנות.

יכנסו טמאים, טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור, וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות, אם אין שם תיבות או א"א להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים".

סיכום

בנין בית המקדש השלישי יתקיים בשני שלבים. השלב הראשון: בלי משיח, בצורת בית שני. השלב השני: ע"י משיח, בצורת בנין יחזקאל. ושניהם בידי אדם.

ובזה שכתבנו שבשביל לבנות בית המקדש ולהקריב קרבנות אין צורך במשיח, ממילא אם רוצים להקים אדם בראש שיעשה זה, אין צורך לבדוק אם ראוי להיות משיח, אלא אף אם יש סיבות מוכרחות שהוא אינו משיח רק מוכן לסלק את הערבים ולבנות את בית המקדש, מספיק.

כמובן שצריך עוד הרבה בירורים להלכה, בין בענין קרבנות ובין לענין בנין בית המקדש, וכאן מדברים רק בתור הכנה להכנה וכו'.

וע"ע מאמר **זאת חנוכת המזבח**.

והכרעות, וכבר מתעסקים גם בזה. וחלק של המקורות הם מה שגוים עלו להר הבית ולעזרה וצילמו וחפרו שם, ומזה יש לנו מידע חלקי מה שקורה שם.

ויש לצפות שאם יהא ממשלה שמוכנה להתעסק בזה, ניתן לחפש עוד מקורות במקום כיפת הסלע, ושאר מקומות בעזרה והר הבית, לחפש את מקום בית המקדש בדיוק.

ואף דקיי"ל שהעולה למקום עזרה חייב כרת, ע"י מג"א ומשנה ברורה (סימן תקס"א ה) וז"ל: "בית המקדש - והנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים וקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא [מ"א], ועיין בליקוטי הלכות זמנים נפרק השוחט והמעלה משי"כ שם מענין זה".

מ"מ כשצריך לבנות את בית המקדש מותרים גם טמאים להכנס, כמבואר סוף עירובין (דף ק"ה עמוד ב) עיי"ש, וא"כ זה כולל גם כשצריך לעשות בדיקות ומדידות וחפירות כדי לברר מקום המקדש.

וכן פסק הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה כג): "מקום שהיה בעלייה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע לידע מה הוא צריך לחזק בדקו, בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה, מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטוהורים, לא מצאו טוהורים

נכתב בעזרה"ת ע"י מורנו הרב שליט"א

ח' טבת תשע"ו

ניתן להשיג את הגליונות גם באתר 'ברייתו יצחק'
וכן בדואר אלקטרוני TALMIDIM2@GMAIL.COM